

Recenzie: Petre Andrei, Petru. P. Andrei, *Memorii și istorii*. Volum îngrijit de Sorin Bocancea, Editura Institutului European, Iași, 2022, 498 p.

Sub atenta îngrijire a profesorului Sorin Bocancea, la prestigioasa editură ieșeană Institutul European, a văzut lumina tiparului volumul *Memorii și istorii*, avându-i ca autori pe Petre și Petru. P. Andrei, ce reprezintă ediția revizuită și adăugită a două lucrări publicate anterior: *Petre Andrei. Jurnal. Memorialistică. Corespondență*, care a văzut lumina tiparului în anul 1993, și *Confesiuni. Petru P. Andrei*, publicat în anul 1997. Apariția volumului *Memorii și istorii* a marcat împlinirea a 100 de ani de la nașterea lui Petru P. Andrei și aduce în atenția publicului documente și scrisori care nu au mai fost publicate în edițiile anterioare. Astfel, regăsim publicat dosarul din 1920 a disputei dintre Petre Andrei și Garabet Aslan cu privire la titularizare, un proces verbal a Senatului universitar din 1924 în care s-a discutat crima lui Corneliu

Zelea Codreanu, precum și scrisoarea din 1967 a chestorului de poliție Ion Vlasie către soția profesorului Petre Andrei, cel care a efectuat percheziția din casa sociologului pe 4 octombrie 1940, în urma căreia acesta s-a sinucis.

Instaurarea regimului comunist în România a însemnat aruncarea în închisori a unei părți importante a politicienilor, intelectualilor și industriașilor din perioada interbelică, precum și a urmașilor acestora. Pentru că Petre Andrei fusese Ministrul al Educației Naționale sub guvernarea lui Armand Călinescu, în perioada monarhiei autoritare conduse de Regele Carol al II-lea, nici fiul acestuia, Petru P. Andrei nu a fost iertat. Dosarul său politic, din 1950, este publicat pentru prima dată, în facsimil, în consistentul volum dedicat memoriei celor doi Andrei, tatăl și fiul.

Volumul *Memorii și istorii*, publicat cu sprijinul Universității „Petre Andrei” din Iași, este structurat în două părți, ce cuprind cele două lucrări revăzute și adăugite. Prima parte, ce are 7 capitole, conține documente și fotografii ce au aparținut sociologului și politicianului Petre Andrei și aduc la lumină mai multe perioade ale existenței sale: cea a studiilor, cea a participării ca voluntar pe front în timpul Primului Război Mondial, cea a activității ca profesor, de la suplinitor la universitate la statutul de profesor universitar, precum și activitatea politică consemnată în *Jurnalul politic* din 5 decembrie 1938, până la 4 octombrie 1940. De asemenea, un capitol este dedicat tragicului sfârșit al marelui intelectual.

Licențiat și doctor în filosofie al Universității din Iași, fost elev al profesorilor Dimitri Gusti și Ion Petrovici, care l-au ajutat să ocupe Catedra de sociologie, etică și politică de la Facultatea de Filosofie și Litere din Iași, Petre Andrei a predat cu pasiune și devotament 20 de ani la această facultate. Concomitent, Petre Andrei a început să activeze în cadrul Partidului Național Țărănesc, fiind ales în mai multe legislaturi deputat, deținând funcții de sub-secretar de stat la Domenii și Instrucție Publică, iar în decembrie 1938 este numit prin decret-regal Ministru al Educației Naționale.

Situat în aripa de centru stânga a PNT, Petre Andrei a respins curente extremiste și totalitare, iar în lucrarea *Fascismul*, publicată în 1927, desființase doctrina mussoliniană. În urma guvernării de 44 de zile Goga-Cuza, condițiile unui regim de mână forte erau deja creionate. Noul regim era subordonat regelui Carol II-lea, iar Petre Andrei realiza pericolul Gărzii de Fier și dorința monarhului de a o anihila. Astfel, el se regăsește în mai toate guvernele noului regim autoritar, fiind îmbrăcat chiar și în uniforma partidului unic, Frontul Renașterii Naționale, la

deschiderea Parlamentului corporatist la 8 iunie 1939 (p. 164). Din postura de ministru, Petre Andrei a condus Departamentul Educației Naționale, elaborând Legea învățământului industrial de băieți, reorganizarea învățământului profesional, precum și organizarea învățământului superior.

Jurnalul politic al politicianului Petre Andrei din perioada 5 decembrie 1938-8 septembrie 1940 îl regăsim în capitolul al V-lea al volumului și este plin de semnificații. Notele și însemnările politice ale ministrului educației sunt mai puțin cunoscute istoricilor și publicului larg și merită a fi lecturate și redată în prezenta recenzie. Astfel, începând cu 5 decembrie 1938, Petre Andrei intră în guvernul prezidat de Patriarhul Miron Cristea, afirmând că sufletește s-a îndepărtat de Partidul Național Țărănesc, iar Armand Călinescu a uzat de amenințări la adresa lui și a familiei sale și astfel a intrat în guvern contrar voinței și convingerii sale - de frică. „De vreo săptămână fusese omorât Corneliu Zelea Codreanu și se înăsprise regimul, ceea ce nu se potrivea cu firea sa, dar nu mai putea refuza, după ce după vreo trei ani înainte nu acceptase propunerea de a intra în guvern. Surâzând i s-a pomenit că ar putea fi trimis în lagăr” (pp.153-154).

La 1 ianuarie 1939, Petre Andrei sesizează că viitorii colegi de ministru și anume Cancicov, Mitiță Constantinescu, Iamandi, Ghelmegeanu și Ralea erau toți adunați în casa ministrului de Interne Armand Călinescu, ceea ce demonstrează necesitatea apariției unui organism politic nou, care să ia locul vechilor partide politice și să cuprindă toți oamenii politici care vor să se încadreze în noua ordine. Acesta ar fi Frontul Renașterii Naționale (p. 159). Petre Andrei subliniază că „după ce a cheltuit o sumă considerabilă pe vestimentație, acum se îmbracă în uniforma Frontului, a partidului unic, iar regimul parcă expres voiește să îl fotografieze în uniforma albastră a Frontului Renașterii Naționale” (p. 159).

La 25 aprilie 1939, Petre Andrei nota în *Jurnalul Politic* că organizarea FRN mergea greu și nu știu cum, dar nu încălzește pe nimeni. Se pare că însuși Armand Călinescu nu crede în el. „Majestatea Sa l-a întrebat într-una din audiențele trecute ce crede despre Front, iar sociologul a răspuns că este nevoie de câțiva ani pentru a vedea roadele. Că lumea nu s-a desfăcut încă de obișnuința vechilor partide și că acestea nu sunt moarte, ci au viața lor obișnuită deși mai redusă” (p.161). La 28 septembrie 1939, Petre Andrei notează că o noutate pentru acest guvern a fost înființarea Ministerului Frontului Renașterii Naționale care a fost încredințat lui C. C.

Giurescu, rezident al Ținutului Dunărea de Jos¹ (p 167). „Giurescu se agita cu Frontul, se modifică legea pentru o bună organizare a lui - și totuși Frontul merge încet, foarte încet. Petre Andrei sesizează că deși lua parte la câteva adunări pentru modificarea legii FRN, are impresia că nu se va face nimic ” (p. 169).

La 15 iunie 1940, Petre Andrei nota în *Jurnalul politic* că, având în vedere dezastrul Franței, noi, românii vom trebui să facem orice pentru a evita mutilarea Țării noastre. E vorba deocamdată de transformarea Frontului Renașterii Naționale într-un partid mic și totalitar, care să aibă aproape în totul ideologia germană și să poată cuprinde în el și Garda de Fier (p. 174). Ghelmegeanu, în ceea ce privește planul de organizare al partidului unic și totalitar, îl propune pe Rege ca șef de partid, (p. 175), iar Horia Sima și prietenii săi vor urma să intre în noul partid. Astfel, „legionarismul reînvie mereu. Să dea Dumnezeu să servească Țării”. (p. 176).

Pe 20 iunie, Petre Andrei notează că Regele ia conducerea acestui partid și mărturisește că vrea acest lucru. Sociologul Petre Andrei subliniază că „ne învârtim în jurul numelui noului partid și se cade de acord asupra titlului de *partidul națiunii*. Astfel, Urdăreanu a fost numit ca șef de stat major al noului partid și Victor Moldovan ca Secretar general. Petre Andrei precizează că a ascultat la Radio cuvântarea Regelui și a lui Urdăreanu, la care și sociologul a contribuit cu o mică schemă de idei” (p. 176). La 8 septembrie Regele a abdicat, iar Petre Andrei pleacă de la Iași la București pentru a-și aduce copiii și nevasta, dar a văzut demisia guvernului Gigurtu și însărcinarea generalului Antonescu cu facerea noului guvern. Gen. Antonescu a obținut puteri depline, anularea Constituției din 1938, reducerea prerogativelor Coroanei și conducerea totală a statului. Astfel, se pare că nimeni nu a vrut să intre într-un nou Guvern sub Regele Carol al II-lea. La Palat au fost manifestații și împușcături. Vineri dimineața în ziua de 6 septembrie Regele a abdicat fiind proclamat Regele Mihai, Marele Voievod de Alba (p.192).

Odată cu schimbarea de regim, prin abdicarea regelui Carol al II-lea și instaurarea regimului antonesciano-legionar, Petre Andrei a fost dat afară din învățământul superior la propunerea lui Traian Brăileanu, Traian Herseni și Radu Gyr. Ulterior, din ordinul lui Antonescu, Petre Andrei este anchetat de Comisia pentru controlul averilor, iar în timpul percheziției din 4 octombrie 1940, știind că urma să fie arestat,

¹ Pentru o analiză completă vezi Florin Grecu, *Construcția unui partid unic: Frontul Renașterii Naționale*, Editura Enciclopedică, București 2012, Capitolul III, Statul deasupra partidului unic. Ministerul Frontului Renașterii Naționale versus partidul stat, pp.96-138.

sociologul își pune capăt zilelor, lăsând scrisorile de adio către soție și cei patru fii ai săi, care reprezintă un adevărat testament politic.

Iată un fragment din scrisoarea testament adresată copiilor:

„Sunteți tot ce am avut mai scump pe lume, dar nu mai pot trăi. Tocmai acum, când aveți cea mai mare nevoie de mine, eu trebuie să vă părăsesc pentru totdeauna. Împrejurări nenorocite mă silesc la aceasta. Țin să știți că tatăl vostru nu are niciun fel de vină, nicio pată, niciun fel de amestec în cele întâmplare. Nu pot suporta însă să fiu târât în mocirlă sub nicio formă. Să nu credeți că fug de judecată și de aceea aleg acest mijloc. Nu. Dar nu mai am tăria să lupt. Sângele și moarte să cadă asupra capului celor care mi-au zdruncinat nervii în halul acesta. Am avut altă atitudine politică decât Garda de Fier, dar nu am prigonit pe nimeni, nu am făcut niciun act urât. Nu pot însă să fiu umilit și degradat. De ce să fiu arestat? Dacă aș avea pe sufletul meu o cât de mică vină aș suferi orice căci aș fi meritat. În cărțile mele apare clar atitudinea și concepția mea. Voi controlați și veți vedea. Să nu faceți niciodată politică și să vă feriți a cădea în pasiunea ei....(p. 252).

Partea a doua a volumului, deschisă de un cuvânt înainte al profesorului Doru Tompea și o introducere a doamnei Diana Petrișor, conține un amplu interviu pe care aceasta l-a realizat cu Petru P. Andrei, în care este evocată activitatea ilustrului sociolog și prezintă evoluția lui Petru P. Andrei după dispariția tatălui său, ce a fost marcată de persecuțiile legionare și de stigmatul condamnării politice, de eliminarea din avocatură urmată de activarea în diverse meserii sub demnitatea și pregătirea sa, până la primirea la Politehnica ieșeană în funcția de consilier juridic, după intervenții la Mihail Ralea și Emil Bodnăraș, și, în final, până la revenirea ca profesor de drept civil în învățământul universitar. De asemenea, volumul cuprinde diverse corespondențe inedite ale lui Petru P. Andrei cu Andrei Oțetea, cu familia Franche, cu Helene Bart dar și cu foști studenți, colegi și prieteni ai lui Petre Andrei.

Volumul *Memorii și istorii* al celor doi intelectuali Andrei merită a fi citit deoarece este plin de învățăminte, dar și de unele anecdote relatate de fiul lui Petre

Andrei, care pun în lumină realitatea politică din epocă, mai puțin cunoscută cercetătorilor. Spre exemplu, țărâniștii se întâlneau în casa lui Petre Andrei și mai discutau despre politicienii liberali. Astfel, când vine vorba de Victor Iamandi, Ministrul Andrei tranșează problema spunând: „noi am fost săraci, dar Iamandi era în *fundul gol*. Am stat în aceeași cameră cu el și aveam o singură pereche de ghete, o purtam amândoi. Puneam cartonul la gheată... când ieșea el în oraș, eu stăteam acasă, când venea el, schimbam cartonul și plecam eu. Am făcut studenția împreună. Vă rog, la mine acasă, nu discutați de Victor Iamandi” (p. 330).

O altă întâmplare este povestită de Petre P. Andrei cu privire la Victor Iamandi, după venirea lui Antonescu la putere. Soția sa, Aneta, s-a dus la dictator să se plângă de faptul că soțul nu suportă regimul cumplit al detenției. Din relatările lui Petru P. Andrei, Antonescu ar fi răspuns: „nu are decât să facă ceea ce a făcut Andrei” (p. 331).

Din interviul acordat de Petru P. Andrei doamnei Diana Petrișor aflăm detalii despre viața privată a lui Petre Andrei. În salonul doamnei Elena Meissner, Petru P. Andrei mai trăgea cu urechea și relatează că nenea Țoțu era membru al Jokey Club, fiind și francmason. Petru P. Andrei își aduce aminte că tatăl său i-a povestit că nenea Țoțu (Constantin Meissner) i-a propus să-l înscrie în Loja Masonică și l-a dus acolo, iar după o săptămână tata s-a dus în vizită la nenea Țoțu și i-a spus că „el este ponit de jos, sunt profesor de sociologie. Mie nu-mi plac chestiile astea șorțulețe, babețele... Nu! Nu te supăra, dar nu am ce căuta acolo. Nu se acomodează cu felul meu de a fi. Puteți fi dumneavoastră magistrați, profesori, oameni serioși, dar eu nu am ce căuta!” (pp. 287-288). Mai sunt și alte episoade ce dau consistență acestui volum.

Petru P. Andrei a început tipărirea operei complete a tatălui său în perioada comunistă și a fost definitivată după 1990, sub egida Fundației Academice „Petre Andrei”, efort pentru care a primit Premiul Academiei Române „Ion Petrovici”, împreună cu profesorul Doru Tompea. Și ca o recunoaștere a valorii savantului, în 1991, Academia Română l-a ales pe Petre Andrei membru *post mortem*.

Florin GRECU